

Fodovoni

November 2024 - Nummer 32

Dorpsgenoten

De herfst heeft zijn of haar intrede gedaan, de bomen zijn prachtig aan het kleuren en de grond ligt al vol afgevallen bladeren. De verwarming al aan of toch maar even wachten om wat gas/ stroom te sparen. Een gezellige avond voor alle vrijwilligers gehad, het was een samenzijn, met veel muziek en een aantal enthousiast dansende middelbare vrouwen. En wat wordt het al weer vroeg donker, nog even en dan staat Sinterklaas met zijn Pieten ook weer voor de deur. Gevolgd door kerst en/of de kerstman. Oliebollen en appelflappen aan het eind van het jaar, al dan niet zelf gebakken. Voor je het weet zijn we dan alweer in 2025 beland. Daarom, ook al is het nog wat aan de vroege kant, fijne kerstdagen en een gelukkig nieuwjaar.

Colofon

Kopij aanleveren voor de 20ste van de even maanden
De Fodovoni komt uit in de eerste week van de oneven maanden

Bij voorkeur in Word
Aanleveren in Verdana 11

De redactie plaatst foto's met toestemming en houdt zich te allen tijde het recht voor om artikelen niet te plaatsen

De Fodovoni verschijnt ook op www.fochteloo.nl

Foto cover:
Moniek Rozemeijer

Redactie:
Betty Boersma
Nelle Raaphorst
Arjen de Wit

fodovoni@gmail.com

www.fochteloo.nl - Arjen de Wit

Dorpsbelang Fochteloo

Voorzitter:
Hennie Duin

Penningmeester:
Arnold Kok   0516-588341

Secretaris:
Henk Wieland   06-20884922
Petra van Rozen   0516-588201

Bestuurslid:
Sietse Derks

Dorpshuis 'Et Legien'
0516-588588
Agenda en reserveringen
06 30073808

Beheercommissie:
Rinus Liekelema   06 10409953
Arnold Kok   0516-588341
Marga Veenstra   06 50654592
Tessa Bonnema   06 10127719

Technische commissie:
Evert Blauw   0516-588418
Henk Ploeg   0516-588329

dorpsbelang@fochteloo.nl

Beste dorpsgenoten,**Beheer Dorpshuis**

Het beheer van ons dorpshuis is na het vertrek van Grietje van Weperen een steeds terugkerend onderwerp geweest bij de bestuursvergaderingen van Dorpsbelang. Verschillende oproepen in de Fodovoni voor een nieuwe beheerder of beheerders hadden niet het gewenste resultaat. Ook het opdelen van de werkzaamheden, die Grietje een groot aantal jaren met bovenmatige inzet heeft gedaan, leverde geen vrijwilligers op om een deel(tje) van die taken te gaan doen. De werkzaamheden voor de Beheercommissie van het dorpshuis moesten steeds meer door een paar personen worden gedaan. Vorig jaar hebben Henk Ploeg en Evert Blaauw eind juni afscheid genomen van de Beheercommissie. Wel blijven ze voor onderhoud en techniek bij het dorpshuis betrokken. Gelukkig hebben Tessa Bonnema en Marga Veenstra het agendabeheer op zich genomen. Zoals in de vorige Fodovoni al aangegeven stond hebben we op 23 juli een brainstorm avond georganiseerd. Uit de enquête en de discussies bleek dat er wel degelijk belangstelling is om vrijwilligerswerk te doen voor het dorpshuis en activiteiten. Net als elders willen de meesten zich niet meer binden aan een vast iets, maar zijn best wel bereid om te helpen als het nodig is.

Dit heeft het bestuur opgepakt als een positieve ontwikkeling, samen met een paar 'oud gedienden' is daarna een plan van aanpak besproken. De taken voor het beheer van het dorpshuis zijn vervolgens uitgewerkt in een schema waarbij de inzet en verantwoordelijkheid sterk is afgebakend.

Voor een organisatie of iemand persoonlijk die gebruik willen maken van het dorpshuis is de eerste stap om contact te leggen met het agendabeheer. Daarnaast is het de bedoeling dat er een coördinator komt die het vervolg regelt. In de volgende Fodovoni hopen wij u het schema van verdeling te kunnen delen. Door een persoonlijke benadering hebben we inmiddels een aantal personen gevonden die deze werkzaamheden op zich willen nemen. Ook zijn er, eveneens door een persoonlijke benadering, een groot aantal vrijwilligers bereid om zich in te zetten als het nodig is. Met al deze positieve inzet krijgt het dorpshuis een geweldige boost en nieuw elan. Nu ons blijven concentreren op activiteiten. Reuring in het dorp Fochteloo.

Overleg

Naast de organisatorische perikelen rond het dorpshuis zijn er gesprekken geweest met twee belangrijke gebruikers van het dorpshuis, namelijk FC Fochteloo en Nobilis. Het contact met deze beide gebruikers stond wat op een laag pitje. Van beide zijden zijn de wensen en mogelijkheden doorgesproken.

Daarnaast is er een overleg geweest met Lies Siegersma en Klaas Smit van de Task Force Wonen van de gemeente. Dit naar aanleiding van onze brief aan de gemeente over de bouwplannen aan de Vogelrijd. Het verslag van dit overleg is elders in deze Fodovoni opgenomen.

Laadpaal

Inmiddels is Fochteloo ook voorzien van de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van mobiliteit! Op het parkeerterrein, in eigendom en beheer bij de gemeente, is een elektrische laadpaal geplaatst. Het plaatsen was zeer ongelukkig gepland op een middag dat er in het dorpshuis een grote begrafenis was. Door Dorpsbelang is er bij de gemeente, als opdrachtgever, aangedrongen om de werkzaamheden een dag uit te stellen. Door de desbetreffende aannemer was dit onbespreekbaar, dit in verband met de extra kosten voor het aanpassen van de planning. Na aandringen door Dorpsbelang toonde de gemeente zich bereid om deze extra kosten voor haar rekening te nemen. Hiervoor zijn we de gemeente zeer erkentelijk en willen hen daarvoor dan ook hartelijk bedanken.

Community Kampen Fochteloo

Onze vorige voorzitter, Sipke van Belle, is bereid om namens Dorpsbelang Fochteloo zitting te nemen in de Community Kampen Fochteloo. De Community Kampen zorgt samen met Zorgboerderij 'De Geitenmeijerij' voor het onderhoud van de paden en infopanelen in Ybenheer en Oranje. Ook rondleidingen en het onderwijs-heemkunde project 'De Veerkieker', waar groep-8 leerlingen van bijna alle basisscholen in Ooststellingwerf een bezoek brengen aan de voormalige kampen wordt verzorgd door de Community Kampen. De Community Kampen is een samenwerkingsverband tussen Dorpsbelang Fochteloo, Natuurmonumenten, en De Geitenmeijerij. Naast vertegenwoordigers van deze organisaties zijn er een aantal vrijwilligers, op persoonlijke titel, betrokken bij dit project. De Community Fochteloo zorgt tevens voor het dagelijks onderhoud (netjes houden) van het herdenkingsmonument van de Stichting Joodse Werkkampen, bij de ingang van het voormalig werkkamp Ybenheer.

Namens het bestuur van Dorpsbelang, Henk Wieland.

Kort verslag overleg Task Force Wonen op 23 september.

De voorzitter van Dorpsbelang Fochteloo, Hennie Duin, opent de vergadering en schetst in het kort de ontstane situatie naar aanleiding van het bouwplan familie Van den Bosch aan Vogelrijd in Fochteloo

Lies Siegersma geeft aan dat het bouwplan al langer in beeld is en dat Van den Bosch een principe verzoek heeft gedaan aan B&W. Die zijn akkoord gegaan met het verzoek. Zo'n verzoek mag vertrouwelijk worden behandeld, de initiatiefnemer krijgt hierdoor de kans om de verschillende factoren te onderzoeken of een bouwplan realiseerbaar is. Voor de verdere procedure is participatie een belangrijk onderdeel, daarom wordt geadviseerd ga in gesprek met de direct aanwonenden. Van den Bosch heeft dit op een andere wijze vorm gegeven, door een algemene informatieavond te organiseren, waarvoor het hele dorp is uitgenodigd.

De gemeente mag een redelijk aantal woningen meer bouwen dan een paar jaar geleden is gepresenteerd. Dit op basis van de provinciale verordening Romte, hierdoor kan medewerking worden verleend aan bouwplannen gelegen buiten de kaders van het Binnenstedelijk Gebied. Voorwaarde hierbij is dat het dan wel aansluit op het Binnenstedelijk Gebied. Voor Fochteloo is het Binnenstedelijk Gebied een paar jaar geleden vastgesteld door de provincie. Op basis van de Woondeal mogen er nu ongeveer 8 à 10 woningen worden gebouwd, dit is het dubbele van wat eerder is aangegeven.

Uit de reacties op de infoavond, georganiseerd door Van den Bosch, blijkt dat de aanwezigen niet direct enthousiast waren over het bouwplan. Het plan heeft het dorp overvallen en men twijfelt ernstig aan de, door de woordvoerder van Van den Bosch aangegeven, goede bedoelingen waar het bouwplan mee is gepresenteerd.

Door Dorpsbelang wordt aangegeven dat eerdere en recentere plannen zijn afgewezen. Het plan om op de huidige ijsbaan (betaalbare) woningen te bouwen werd afgewezen, terwijl daarvoor wel de nodige belangstelling voor was. Ook het Boerderij Wonen plan van J.D. Dokter is op voorhand afgewezen. Beide plannen kunnen wellicht op meer steun rekenen in het dorp dan het plan aan de Vogelrijd.

In de Woonzorg Visie staat dat een bouwplan ongeveer voor 25 % uit sociale huurwoningen moet bestaan en dat een deel betaalbare woningen (< € 275.000) voor starters moeten zijn. In kleinere dorpen is dit moeilijk realiseerbaar. Voor Fochteloo zou dat betekenen minimaal 1 sociale huurwoning, geen enkele Woningbouw Corporatie zal daar in gaan investeren.

Wie wonen er in Fochteloë en omgeving?

Nelle Raaphorst

Lisa Doddema, Jasper Spanninga en Ties.

Op de allerlaatste boerderij aan de oneven kant van het Zuideinde, vlak voor Willemstad, staat aan de weg een grote ijsco om aan te geven dat verder op het erf de boerderijwinkel te vinden is waar je zelf een softijsje kunt tappen. De vierkanten hoornmijt is vanaf de weg goed te zien. Om het nog duidelijker te maken hangt er een groot wit spandoek aan. 'Open van 8 tot 20 uur.'

Jasper zet net de koffie aan als ik aan de keukentafel aanschuif. Lisa komt erbij maar als we net aan de praat zijn wordt Jasper weggeroepen. De veearts komt langs.

Tja, op een boerderij is er altijd wel werk. Geen nood want dan schuift Simon Spanninga aan, de vader van Jasper. Hij is bijna dagelijks op de boerderij te vinden. Lisa grapt: 'hij woont wel in Oosterwolde maar hij logeert hier overdag.'

Het zijn van oorsprong Groningers. Simon heeft 31 jaar geboerd in Borgercompagnie waar Jasper opgroeide en mee werkte op de boerderij. Jasper heeft mavo en mbo melkveehouderij gedaan. Lisa havo en de opleiding voor dierenartsassistent en apothekersassistent.

Ze hebben elkaar, 8 jaar geleden, ontmoet in Parkzicht in Veendam.

Lisa was met een vriendin een avondje uit maar er was niets aan. Ze stonden daar maar wat tussen allerlei mensen die ze niet kenden. Opeens zagen ze even verderop een gezamenlijke vriend staan. Dat leek hen wel wat en daar stond Jasper bij. Pff, avond gered! Lisa zag hem wel zitten. 'Maar ja,' zegt ze ietwat blozend....'uh, ik woonde nog samen en we hadden een eigen huis. Dat moest eerst nog opgelost worden. Al met al heeft dat wel een half jaar geduurd.'

Op de vraag of het voor hem ook meteen raak was kijkt Jasper me aan met een blik van: 'domme vraag, ik woon hier toch met Lisa en onze zoon Ties van bijna 2 jaar.'

Jasper is van het stel de meest rustige, Lisa heeft haar woordje altijd wel klaar.

Lisa was apothekersassistente in Gieten en Jasper boer op het bedrijf van zijn ouders.

Dat was een gemengd bedrijf. Akkerbouw en koeien. Simon vertelt dat het te klein was om investeringen te doen en te groeien en de beide bedrijven zaten elkaar ook in de weg. Ook de toenmalige regelgeving was niet echt gericht op de 2 takken. Als je met de aardappelen bezig was kon je niet naar de koeien en omgekeerd. Per slot wil je wel dat je bedrijf door je zoon wordt voortgezet. Maar er was nog iets. Jasper had niks met de aardappelen en wel veel met koeien. Het gezamenlijke besluit werd genomen. De boel werd te koop gezet, eerst de aardappelen. Het vee uit Borgercompagnie is meeverhuisd.

En dan begint het gedoe van zoeken, met makelaars overleggen en boerderijen bekijken. Ongeveer 1 jaar later volgde de verhuizing naar het Zuideinde 53. Ze voelen zich thuis in Fochteloo hebben contact met andere boeren.

'Je hebt toch met elkaar te maken over de sloten, het inkuilen en andere werkzaamheden.' We hebben hier een vriendengroep.

Lisa werkte nog in de apotheek in Gieten maar het 1,5 uur per dag in de auto zitten begon haar tegen te staan. Ze stond vanaf het begin al ingeschreven in de maatschap en wilde zich daar ook in bekwamen. 'Per slot, komt er een tijd dat Simon zich terugtrekt en dat het ons pakkie an wordt. Ze heeft haar baan opgezegd en is boerin geworden! 'Ik heb stages gelopen op andere boerderijen, ik wist al een en ander vanuit een vroegere studie als dierenartsassistent en zo ging het verder.'

Ze werkte mee op de boerderij maar het begon toch wat te kriebelen. Ze had altijd haar eigen geld verdiend en ze wilde iets extra's.

In 2021 heeft ze de boerderijwinkel geopend. Voortvarend als ze is heeft ze een melktap aangeschaft. De rauwe melk die van de koeien komt mag niet zo verkocht worden. De melktap waarborgt dat aan alle regels voor het verkopen van rauwe melk voldaan wordt. Enthousiast gaat ze verder: 'en wat kun je nog meer van melk maken: ja, ijs!' Daar kwam de softijsmachine. Nog meer melkproducten: vla... Ze is in haar eigen keuken vanille- en chocoladevla gaan maken. Voordat de vla verkoopklaar was hebben ze wekenlang vla gegeten, vrienden en familie ingeschakeld om te proeven en de feedback te verwerken.

De zelfgemaakte vla werd verkocht in plastic emmertjes.

Op een gegeven moment stond ze meerdere keren per dag in haar eigen keuken in pannen vla te roeren.

Ze was inmiddels zwanger en die combinatie was niet echt fijn.

Nu komt de vla van de Maargieshoeve uit Kallenkote. Niet meer haar vla maar wel lokaal gemaakt. Het assortiment in de winkel is uitgebreid met uien, eieren en aardappelen, vlees en kaas.

De eerste winkel was een tuinhuisje dat ze zelf uit Noordwolde hadden gehaald. De melktap paste er niet in. Jasper was wel zo goed om een fundering te leggen voor de huidige hooimijt. 'Ja,' zegt Lisa, en ze wijst naar Jasper die weer is aangeschoven. 'Deze man heeft veel versnellingen, er kan steeds een tandje bij...'. Jasper knikt en neemt nog een slok koffie.

Je zou het niet zeggen van de altijd doortastende Lisa die haar woordje wel kan doen maar ze is in haar jeugd veel gepest. Ze heeft geleerd haar mondje te roeren. Dat past hen beide prima. Lisa is een druk baasje. Toen baby Ties last had van uitslag en ze bij de apotheek in Appelscha de uitleg van de zalf wegwijsde met: 'ja, ik weet het allemaal wel, ik ben apothekersassistente geweest.' werd dat achter in de zaak gehoord. 'Wil je hier komen werken?' 'Nou nee, ik heb een boerderijwinkel, we hebben een bedrijf en ik heb een baby, druk zat.'

Maar ze hebben haar net zolang uitgenodigd voor een gesprek tot ze ja zei. Na een half jaar bleek het allemaal wel echt te druk te zijn en is ze ermee gestopt.

De winkel is geheel automatisch. Je kunt betalen met contact geld in het kistje of met een QRcode. Heel gemakkelijk!

Maar soms.... ze staat op, loopt naar een kastje en kwakt een plastic zakje met anderhalve kilo munten op tafels.

'Zo heeft iemand laatst betaald, stuivers zijn dat toch?

Dat geloof je toch niet!

Inmiddels zijn Jasper en Simon weer naar achter vertrokken.

Lisa kijkt steeds op de klok en ik begin mijn papieren in te pakken. Er is werk aan de winkel!

Lisa loopt mee naar buiten en zegt dat het weer begint te kriebelen bij haar.

Wat er deze keer uit zal komen?

We zullen het op den duur vast wel merken.

Veencafé - dino's van het hoogveen

Op woensdagavond 13 november organiseert Natuurmonumenten samen met Dorpsbelang Fochteloo een veencafé in het dorpshuis te Fochteloo. Tijdens dit veencafé staan de natuur en de cultuurhistorie in en rondom het Fochteloërveen centraal.

Libellen - de dino's van het hoogveen

Libellen bestonden al ten tijde van de dinosauriërs en zijn volgens onze gastspreker Dirk Hiemstra echt niet alleen interessant voor donkergroene natuurliefhebbers. Wist je dat sommige soorten de oceaan overvliegen of zelfs achteruit kunnen vliegen? Dirk telt de libellen in het Fochteloërveen al jarenlang en kan er prachtig over vertellen. Fascinerend aan de libelle vindt hij hun mysterieuze leefwijze en hun veelzijdige functie in het ecosysteem, bijvoorbeeld als keurmeester van de natte natuur.

De kracht van een community

Na een korte pauze luisteren we vervolgens onder het genot van een hapje en een drankje naar een presentatie door en over de 'Community werkkampen Ybenheer en Oranje'. Deze community werkt samen met Natuurmonumenten aan de natuur en de zichtbaarheid van de cultuurhistorie op beide voormalige werkkampen, die grenzen aan het Fochteloërveen.

Alle beetjes helpen

Samen kunnen we Nederland natuurrijker maken. Door insecten te inventariseren, door mee te werken in een community, door... Wat kunnen we zelf doen, in onze eigen omgeving? Daar gaan we in kleine groepjes op een leuke, interactieve manier over breinbruisen.

Meld je aan!

Het veencafé vindt plaats op woensdag 13/11 aanstaande en start om 19:00 uur.

Je kunt je aanmelden op www.nm/veencafe

De foto's zijn van Dirk Hiemstra.

Met vriendelijke groet,

Ine Kelderman

Communicatie adviseur Friesland

06 55825183

Wil je op de hoogte blijven van het nieuws uit het Fochteloërveen? Abonneer je dan op [de Veenflits](http://deVeenflits).

Maaiacties Natuurmonumenten groot succes!

Dat "Beheer" bij Natuurmonumenten hoog in het vaandel staat is welbekend.

Geen mogelijkheid om te kunnen beheren wordt ongemoeid gelaten. Voor Natuurmonumenten is het prioriteit om ook zo vroeg mogelijk met het beheren te beginnen dus zijn ze al in de zomer volop aan het maaien en klepelen.

"Nee" vertelde een woordvoerder ons.

"Niets gaat ons te ver om te kunnen beheren want dat is zo leuk! Dus als het ons uitkomt maaien en klepelen we er flink op los.

Nadat eerst in Ravenswoud veel werk is verzet werd half september een flink deel van het fietspad wat de Vogelrijd met de Fochtelooërveenweg verbindt stevig onderhanden genomen.

"We moeten wel vroeg beginnen want door de klimaatveranderingen krijgen we met steeds meer exoten te maken. Wij kunnen nou eenmaal geen rekening houden met boomkikkers of bijvoorbeeld wespinnen en maaien dus preventief, zodat het jongbroed van beide en andere soorten tijdig geruimd wordt.

We zijn nou eenmaal geen AZC voor al die exoten en kunnen daar geen rekening mee houden. Dat is veel te arbeidsintensief".

Of het ook voor de inheemse slangen en hagedissen nadelig kan zijn was de woordvoerder duidelijk. "Die

zijn toch al plat". Het uiteindelijk doel van Natuurmonumenten is de natuur terug te brengen naar een tijdsbeeld zoals vlak na de IJstijd. "Zo zijn we in staat om soorten als oerossen, wolharige neushoorns en wie weet de mammoet terug te brengen! Voordeel hierbij is dat je daar veel makkelijker omheen kunt maaien", vertelde de woordvoerder en vroeg ons de lezers erop te attenderen lid te worden van Natuurmonumenten zodat geld vrijgemaakt kan worden om met nog grover materiaal nog veel meer beheers werk te kunnen verzetten.

Wie zit hier nou op te wachten!

GRUS GRUS – kroe-kroe dagelijks te horen!

De wetenschappelijke naam voor een Kraanvogel, *Grus grus* en kroe-kroe het geluid wat ze kunnen produceren ...

Na honderden jaren broedde er in 2001 een Kraanvogelpaartje in Fryslân, in het Fochtelooërveen, met succes, daarna namen de aantallen gestaag toe!

Het eerste jong kreeg een naam, Tsuru, Japans voor Kraanvogel, afgekort van tanchôzuru. Tsuru, bringer van hoop, wijsheid en een lang leven geluk, alsmede het symbool voor eer en trouw. Vorig jaar waren er tien paartjes, niet allemaal succesvol, maar desondanks kozen totaal acht jongen het luchtruim! Maar dit jaar vonden maar liefst elf paartjes het Fochtelooërveen geschikt om te gaan broeden.

Sinds het eerste jonge Kraanvogeltje in 2001, zijn inmiddels al 72 jongen vliegvlug geworden die groot werden in het veengebied.

Ongekend, dit jaar een nieuw record van maar liefst tien jonge Kraanvogels die vliegvlug werden in het Fochtelooërveen!

De eerste jongen vlogen eind juni al, de laatste jongen eind september.

Kraanvogels kunnen tot maximaal zo'n 130 centimeter lang worden met een gewicht tot 6,1 kilo en de spanwijdte is tot 240 centimeter. Het zijn daarmee de langste vogels van Nederland.

Sinds 2001 het eerste Nederlandse broedsucces, gaat het goed met de Kraanvogels en verspreiden ze zich over het land. Ook daar brengen ze veel jongen voort.

Een deel van de Kraanvogels overwintert hier, de rest zoekt de warmte op.

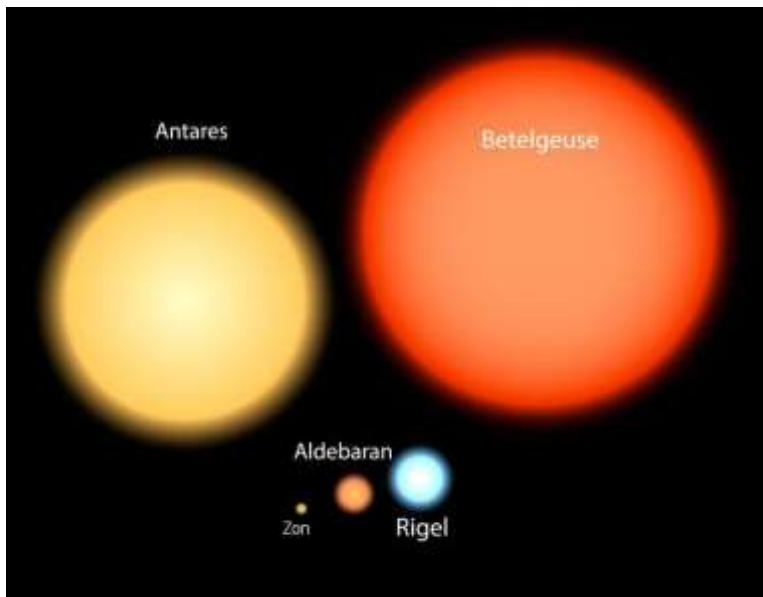
Met dank aan de bron voor het delen van de aantallen www.kraanvogels.net

Sterren boven Fochtelloo.

Die sterren toch! We hebben er in ons Melkwegstelsel miljarden van, dus geen wonder dat er nogal verschillen tussen de sterren onderling bestaan. Onze zon, ik kan er niets aan doen, is 'maar' een gele dwerg. Een niemendalletje naast een ster als Aldebaran, Antares of Rigel en al helemaal niets vergeleken met Betelgeus die net als Rigel in het sterrenbeeld Orion staan. Rigel is nog niet zo oud en is een blauwe, enorm hete reus met liefst zeventig maal de doorsnede van onze zon. Zou er leven zijn, dan moet zo'n planeet op een afstand staan die gelijk is aan de baan van Pluto om de zon. Dat is 5,9 miljard km en daarmee

40.000 keer verder als de aarde van de zon.

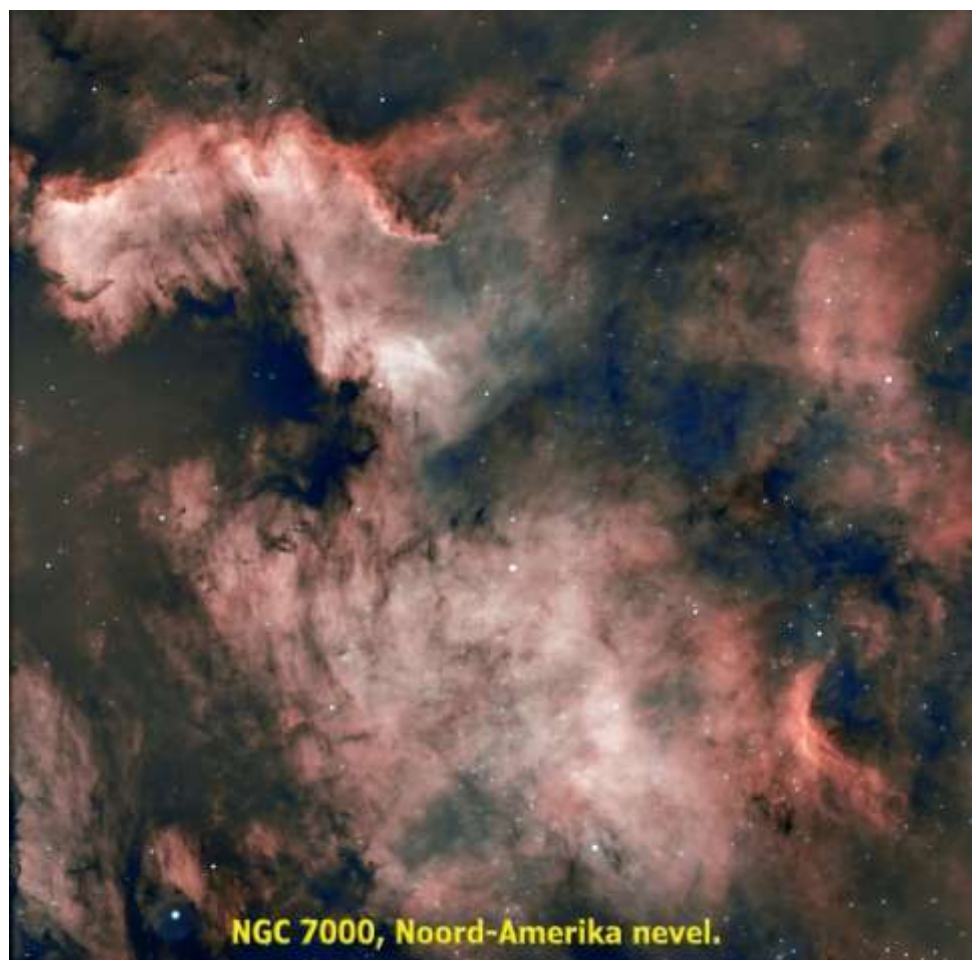

Sterren als de zon ontstaan niet zomaar. Dat blijkt ook wel want maar zes procent van de sterren hoort thuis in de categorie waarin onze zon valt. Onze zon heeft naar alle waarschijnlijkheid twee voorgangers gehad. Grootmoeder was een enorme bol met alleen maar waterstof en helium. Oma is kort na de geboorte van het heelal ontstaan in een tijd

dat er nog geen of nauwelijks sterrenstelsels waren. Deze oer ster gaf het al snel op om ster te zijn en ging over in een nova. Onder de druk waarin ze verkeerde was ze wel in staat zwaardere elementen te produceren al was dat niet veel. Toen oma het leven liet, liet ze carbon en andere 'metalen' na. Oh ja, astronomen noemen alles wat geen waterstof of helium is 'metaal' wat dus geen metaal is of hoeft te zijn. Sterren zoals de eerst gevormden zijn er niet meer, maar van de sterren na deze eerste typen, dus de voorlopers van onze zon, zijn er nog erg veel. Die directe voorganger van onze zon had uit oma's nalatenschap wel weer meer zware materialen in de vorming verzameld, dus werd zwaarder door de metalen zoals ijzer, lood, goud en zilver. De voorganger van onze zon hield het wat langer vol en sterren zoals deze zien we nog veel terug in bijvoorbeeld sterrenhopen. In dat bestaan en onder enorme druk werden door fusie meer zware elementen gevormd. Nadat ook deze ster aan een eind kwam werd in een miljoenen jaren durend proces uit de restanten weer een nieuwe, kleinere ster gevormd. Uit dat stof en gas waarin de zware materialen aanwezig waren kon niet alleen de ster maar ook de rotsachtige planeten en talloze manen worden opgebouwd.

Nee, we waren er zelf niet bij maar we kunnen zulke processen wel volgen op plaatsen waar veel stervorming plaats vindt. Met onze enorme telescopen op aarde en in de ruimte zien we de verschillende stadiums van vormingsprocessen van protosterren en het stof daaromheen van planeten in wording. Dan te bedenken dat nog maar honderd jaar geleden Edwin Hubble ontdekte dat wij niet het enige sterrenstelsel zijn, maar een van de vele miljarden.

Sterren in wording gaan wij met onze eenvoudige kijkers niet zien, maar de kraamkamers van sterren zijn ook voor ons zichtbaar en daarvan zijn er in onze Melkweg veel te vinden. Het zijn regionen die vaak honderden lichtjaren groot zijn en waarin sterren in de loop van vaak tientallen miljoenen jaren worden gevormd. Dat vormen komt voort uit het ineenstorten van moleculair gas waarbij de druk en hitte zo groot wordt dat er fusie ontstaat en een protoster geboren wordt. Dat kunnen weer de vele variabelen van sterren worden. Dus van een blauwe, super hete maar kort levende reus, tot een oneindig lang levende bruine dwerg en alles daartussen. De Orion nevel is zo'n regio maar ook in het sterrenbeelden Cassiopeia en Cygnus is dat te vinden. NGC 281 is zo'n stervormend gebied, net als NGC 7000 ofwel de Noord-Amerika nevel in sterrenbeeld Zwaan die we heel de zomer en tot laat in de herfst kunnen volgen. Vooral in de Noord-Amerika nevel zijn stervormende regio's, met daarbij compact op elkaar staande sterren met een stevige kijker goed te zien.

STICHTING NOBILIS

Wat gebeurt daar eigenlijk in het voormalige schoolgebouw?
Loop eens binnen!

Karel Wetselaar - Amstel De Blauwbrug ets

De Stichting werd opgericht in 1991 om vluchteling-kunstenaar Peter Lazarov te helpen.

Na verloop van tijd werden de activiteiten verbreed. Er werd een collectie grafiek opgebouwd, naast vrije ook toegepaste grafiek, eveneens een collectie dragers van prenten, zoals houtgravureblokken en etsplaten bijvoorbeeld.

De collectie werd opgebouwd door de verwerving van ateliernalatenschappen en door schenkingen van prentoefuvres door grafici.

Het zijn niet alleen (internationale bekende) kunstenaars die collecties schenken, maar ook prentkunst verzamelaars.

De Stichting, sinds 2014 in Fochteloo, probeert steeds, per twee, tentoonstellingen in eigen huis in te richten. Eén met werk van een nu werkende kunstenaar en een collectietentoonstelling.

Daarnaast verzorgt de Stichting ook elders in het land tentoonstellingen en doet mee aan grote landelijke samenwerkingsprojecten met andere musea.

Verder heeft Stichting Nobilis een bibliotheek met kunstboeken en kunsttijdschriften die ingekeken kunnen worden, ter plaatse.

Er worden ook boeken uitgegeven op het terrein van prentkunst en een serie Nobilis cahiers. Daarnaast is er een ruime keuze prachtige kunstkaarten te koop. Groepen kunnen zich aanmelden die vervolgens een rondleiding en lezing krijgen tegen een zeer schappelijke prijs. Programma's op maat, ook daarvoor kunt u terecht bij de Stichting.

Eens per jaar hebben we een kunstmarkt die door honderden bezoekers bezocht wordt. In de maand juli staan dan buiten (bij regen binnen) tientallen kramen met grafici die hun werk laten zien en te koop aanbieden, maar ook demonstraties zijn er te vinden op zo'n dag.

Workshops door zeer bekende prentkunstenaars worden meerdere keren per jaar aangeboden.

Inmiddels heeft de Stichting al meer dan 550 Vrienden (donateurs)!

Wilt u meer weten over Stichting Nobilis, de activiteiten volgen en erover lezen: www.stichtingnobilis.nl en www.facebook.com/StichtingNobilis/

En vrijblijvend binnenlopen (zonder kosten) kan van donderdag tot en met zondag van 13.30 – 16.30 uur.
Zuideinde 26 B te Fochteloo (achter het dorps huis Et Legien).

Antje Veldstra - Nachtelijk wad

Grietje Postma - Reductie houtsnede

markt

Zaterdag 31 augustus was het zover. 's Morgens vroeg werden er tafels gesjouwd van Et Legien naar het veld achter de Stienekamp. De tafels werden ingericht door vele creatieve buurtgenoten. Er werden verschillende zelfgemaakte artikelen verkocht.

De opkomst was geweldig. De hele dag liep het wel door. Er was dan ook veel reclame gemaakt, zowel in de kranten een paar keer als via de huis aan huis flyers.

We hebben zoveel positieve geluiden gehoord dat we het zeker moeten herhalen.

En ja, de nieuwe datum kan alvast in de agenda gezet worden namelijk:

zaterdag 23 augustus 2025

Er hebben zich ook alweer nieuwe mensen opgegeven. Dus het wordt nog meer aanbod komend jaar! Hieronder de foto uit de krant en op de volgende pagina een impressie van de dag:

Training AED en reanimatie

De eerste training van dit seizoen is donderdag 21 november om 19.30 uur in het Legien.

Training is gratis voor inwoners van Fochteloo die zijn aangemeld als burgerhulpverlener bij hartslagnu.nl, alle anderen betalen € 25.

We trainen altijd in een kleine groep, graag dus snel aanmelden, want vol=vol.

Aanmelden door een mailtje te sturen naar sipkevanbelle@gmail.com

Tot ziens, Sipke van Belle

Spelletjesmiddag

Op 16 november is er weer een spelletjesmiddag. De sjoelbakken staan klaar net als een dam/schaakbord, en nog een aantal gezelschapsspelen.

Doen jullie mee! We starten om 14.30 uur en gaan door tot 17.00 uur.
De drankjes zijn voor eigen rekening, wij zorgen voor de hapjes.

We hopen op een geweldige opkomst!!

Sjaal maken van zijde en wol of vilten bol voor bloemen of kaars

Na het succes van vorig jaar een herkansing voor mensen die ook/weer een sjaal willen maken, of een vilten bol waar een vaasje in kan of kaars.

We gaan vilten met merinowol (kriebelt niet 😊) op zijde.

Datum:

zaterdag 30 november   10.00 uur – 13.00 uur

Mocht deze datum niet uitkomen en wil je toch graag meedoen, laat het dan horen, dan zoeken we, bij genoeg animo, naar een andere datum.

De kosten zijn: Sjaal: €35,-
                                    Vilten bol: €20
                                    incl. koffie, thee en iets lekkers

Graag opgeven bij Hanneke met naam en tel.nr. en wat je wilt maken:
sjaal of bol

Bellen: 0627226594

Brengen: Vogelrijd 7

Mailen: hanneke0709@gmail.com

KLEDING RUIL MIDDAG

Zaterdag 30 november houden we een "kleding ruil middag" van 14.00 uur – 16.00 uur in het Dorpshuis.

Een goed moment om de kledingkast in te duiken om te kijken wat niet meer gedragen wordt, maar wel schoon en heel is.

De kleding kun je op een tafel leggen of zelf een kledingrek meenemen.

Heb je nou geen kleren om weg te geven, maar wil je wel graag kleren halen, dan ben je natuurlijk ook van harte welkom.

Vanaf 13.15 uur kun je een tafel inrichten.

Heb je wel een kledingrek, maar geen kleren, zouden wij deze dan kunnen gebruiken?

Graag afleveren bij Hanneke (Vogelrijd 7)

Graag met naam en adres erop voor het terugbrengen.

Komt allen en neem vooral mensen mee!

Knutselmiddag kinderen

door Nynke en Wouter

Op vrijdagmiddag in de herfstvakantie hadden we een knutselmiddag in het dorpshuis. We konden tekenen, kleien en viltten in eikeltjes.

Het was een gezellige middag.

We kregen een glas limonade en een snoepje en als we klaar waren mochten we met de Kapla iets bouwen.

Nieuws van de IJscub,

Met het vallen van de bladeren begint gekriebel op te komen.

We hebben onlangs de hoogteverschillen van de baan in kaart gebracht. Immers hoe vlakker de baan hoe minder water erop moet en hoe eerder we kunnen schaatsen. De verschillen vielen op zich nog wel mee, er zit ongeveer 20 centimeter hoogteverschil tussen het hoogste en laagste punt. Hierdoor moet er al snel 10 centimeter meer water op de baan gebracht worden. Dan heb je het al gauw over 1000 m3 water wat extra opgepompt moet worden.

Even hadden we het idee om dat vlaktrekken nog dit najaar uit te voeren. Samen zmet een uitvoerend expert hebben we het vlak trekken van de baan besproken. Maar bij inspectie van de toplaag van zand, leem en turf bleek deze toch al wat te vochtig om de werkzaamheden zonder al te veel risico op ernstige spoorvorming uit te kunnen voeren. Nee, we moeten echt wachten met deze werkzaamheden op een lange droge periode in de zomer.

Komende winter willen we het openen van de ijsbaan ook gaan aankondigen via een Facebook pagina. De pagina is nog in ontwikkeling. Je kan de pagina opzoeken voor de openingstijden bij de komende vorstperiode. De pagina heet vanzelfsprekend: 'IJscub Eensgezindheid Fochteloo.'

Binnenkort komen we bij de leden van de club de seizoenskaart brengen, samen met de agenda die hieronder staat afgedrukt.

Voor een goede opkomst hopen wij dat u even tijd vrij wilt maken voor deze vergadering.

Het bestuur.

Algemene Ledenvergadering **12 december 2024** in dorpshuis "Et Legien"
Aanvang: **20:00** uur

Agenda:

1. Opening door de voorzitter.
2. Mededelingen en ingekomen stukken.
3. Notulen vorige vergadering en Jaaroverzicht.
4. Rekening en verantwoording van de penningmeester 2023 – 2024.
5. Verslag kascommissie: Jan Smit en Wieb van der Heide.
Res: Jan van Rozen.
6. Benoeming kascommissie (1 reserve)
7. Begroting 2024 – 2025.
8. Bestuursverkiezing:
Nieuwe bestuursleden: Rinus Liekelema en Eddy Bergsma
Aftredend: Franke van Weperen herkiesbaar en Michiel van Harten herkiesbaar
9. (Her)benoeming keurmeesters: M Duin, W Goettsch, O Ebbes, D Dijkstra en J Goettsch.
10. Rondvraag.
11. Sluiting.

Kinderen van leden mogen t/m 15 jaar op de kaart van hun ouders schaatsen. Vanaf 16 jaar zelfstandig lid. De rekening en begroting liggen ter inzage bij de penningmeester.

Wij vragen u voor de betaling van de contributie zoveel mogelijk gebruik te maken van automatische incasso. Uw lidnummer is onderdeel van het mandaat voor de incasso, uitvoering midden november.

Het incassant ID van de vereniging is NL41ZZZ400035380000 voor de rekening IBAN: NL07RABO0349941688 BIC: RABONL2U
Formulieren bij de penningmeester Rinus Liekelema, Stienekamp 8, te Fochteloo tel. 06 10409953.

Voetbalnieuws

Beste dorpsgenoten, voetbalvrienden

Ook FC Fochteloo wil jullie graag op de hoogte brengen van het wel en wee van de club. Na het wegvallen van het eerste elftal is het natuurlijk wel een stuk rustiger geworden op het voetbalveld en in het dorpshuis. Maar we gaan vol enthousiasme en plezier door. Het 2e elftal staat op moment van dit schrijven na vier gespeelde wedstrijden bovenaan, dus dit gaat weer lekker!

Ook in de bekercompetitie hebben ze alles gewonnen en staat hun vrijdagavond 25 oktober een zware tegenstander, GOMOS uit Norg, te wachten.

Ja, wat zou het mooi zijn als we deze ook weten te verslaan en verder gaan in de bekercompetitie.

Ons 35+ team heeft tot nu toe vier toernooitjes gespeeld en staat op een gedeelde tweede plek. In deze dorpencompetitie doen Oosterwolde 35+ 3e, Donkerbroek 35+, Oosterwolde 35+ 4e en Fochteloo 35+ mee.

Appelscha heeft zich op het laatste moment teruggetrokken. Na de winterstop worden er hoogstwaarschijnlijk nog een paar teams toegevoegd aan deze dorpencompetitie.

DE VLEESACTIE !!!!!

Zoals gewoonlijk houdt FC Fochteloo ook dit jaar weer een vleesactie.

"Zorg en Natuur" zal ook dit jaar het vlees leveren. Het bezorgen van de bestellingen zal plaatsvinden op zaterdag 21 december.

In de weken hieraan voorafgaand zal er een flyer bij u in de bus komen waarmee een bestelling geplaatst kan worden. We hopen ook dit jaar weer op uw steun voor de vereniging. En natuurlijk een heerlijk stukje vlees.

Vriendelijke groet, Bestuur FC Fochteloo

VRIJWILLIGERSAVOND

Vrijwilliger zijn wij allemaal!

Zaterdagavond 19 oktober was het de beurt aan de vrijwilligers van Fochteloo. Zij stonden even in het zonnetje. Na de opening werd waardering uitgesproken voor al het vrijwilligerswerk. Het lijkt altijd zo vanzelfsprekend, maar niets is minder waar. Want het werk dat je als vrijwilliger doet, is niet in geld uit te drukken. Vrijwilligers zijn van goud. Het maakt niet uit om hoeveel minuten of uren het gaat.

Hierna konden de aanwezigen gezellig bijpraten en genieten van live muziek van Folkert en Melanie. Dit allemaal onder het genot van een hapje en drankje. Tussen de optredens door was daar het rad van fortuin. Bij binnenkomst had iedereen hiervoor een radlot ontvangen. Iedereen maakte kans op een mooie prijs.

Dorpsbelang kan terugzien op een leuke en gezellige avond.

P.S.: Het is gebleken dat een uitnodiging via de Fodovoni onvoldoende is. Dorpsbelang wil een betere bereikbaarheid en vraagt of iedere groepsbeheerder van de buurtapps die wij in Fochteloo hebben zijn mobiele nummer wil doorgeven. Het is aan de groepsbeheerder e.e.a. door te zetten op eigen buurtapp. Dorpsbelang wil dit gaan gebruiken voor uitnodigingen. Dorpsbelang zal zorgvuldig omgaan met deze gegevens en zijn alleen te gebruiken door het dorpsbelang. U kunt dit doorgeven via dorpsbelang@fochteloo.nl

Laat ons ook weten wanneer u dit juist niet wilt als groepsbeheerder van de buurtapp.

Ik heb de pollepel en maak....

Italiaans stoofvlees

Ik (Eddy) neem de pollepel over van Teake. Dit recept is één van mijn favorieten voor deze tijd van het jaar. Het is een typisch voorbeeld van slow cooking en het stoofvlees ruikt en smaakt heerlijk. Het doet me denken aan mijn oma. Zij liet rundvlees zolang sudderen op een petroleumstel dat het in draadjes uit elkaar viel. De voorbereiding, vooral het snijwerk, vraagt wel wat tijd. Het is belangrijk om het vlees lang genoeg te laten stoven. Je kunt het ook een dag van tevoren klaarmaken.

<p>Ingrediënten</p> <ul style="list-style-type: none"> • 600 gram runder sukadelappen • 2 uien • 3 winterpeen • 2 teentjes knoflook • 150 gram kastanjechampignons • 200 ml rode wijn • 500 ml runder bouillon • 50 ml balsamico azijn • 1 blikje tomatenpuree (klein) • 3 takjes verse rozemarijn • 3 takjes verse tijm • 2 eetlepels gedroogde oregano • 3 laurierblaadjes • 4 kruidnagels • peper • zout • olie om in te bakken • flinke klont boter • 3 eetlepels bloem	<p>Bereiden</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Zorg ervoor dat het vlees op kamertemperatuur is! Snij de sukadelappen in fijne blokjes van ongeveer 2 x 2 cm. Doe het vlees in de schaal en voeg hier peper, zout en de bloem aan toe. Schep even goed door! 2. Schil en snipper de ui. Maak de knoflook schoon. Snij de uiteinden van de winterpeen en schil ze met een dunschiller. Snij daarna in fijne plakjes van 0,5 cm. 3. Borstel de kastanjechampignons voorzichtig schoon en snij ze daarna in plakjes. Snij daarna in fijne reepjes. 4. Zet de stoofpan op het vuur en schenk een scheut olie in de pan. Voeg een goede klont boter toe en wacht tot de boter iets verkleurd is. 5. Fruit de ui aan en pers de knoflook erbij uit. Voeg dan het rundvlees toe aan de pan en laat het rondom dichtschroeien. Zet dan het vuur laag. 6. Doe de winterpeen en kastanjechampignons bij het vlees en blus de pan af met de rode wijn. Laat 2 min zachtjes pruttelen en schep dan de tomatenpuree erbij. Roer door. 7. Schenk de runderbouillon en de balsamico azijn bij het vlees. Door het zuur in de azijn zal het vlees straks lekker zacht worden. 8. Leg de takjes rozemarijn en tijm, de laurierblaadjes en de kruidnagels in de pan. Strooi ook de oregano bij Italiaans stoofvlees en doe de deksel half op de pan. Laat het vlees zo'n 3 uur zachtjes stoven, roer regelmatig even door!
	 <p>Dit gerecht is lekker met gestoofde groenten en tagliatelle of pappardelle. Als er wat over is kun je het gewoon invriezen.</p>

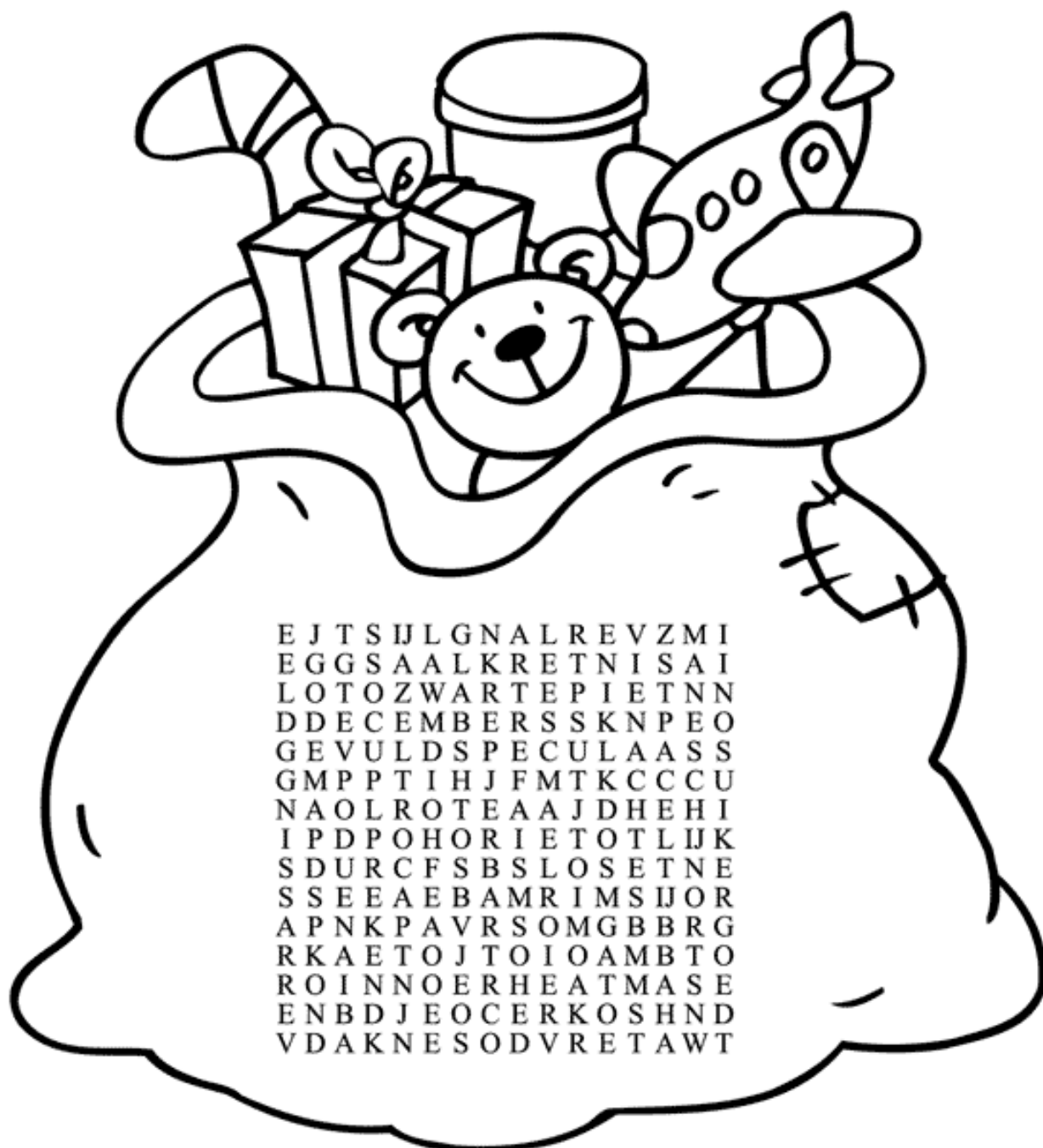
Eddy Rosendaal geeft de pollepel door aan Bertus Rozemeijer

Sinterklaas Woordzoeker

Deze puzzel is afkomstig van www.kleurplaten.nl © LOOK@T BV

BAARD	NACHT	STOOMBOOT
DAK	PAKJESAVOND	STRO
DECEMBER	PLOFBROEK	SUIKERGOED
DEK	POP	SUPRISE
GEVULDSPECULAAS	ROE	TOL
GOEDHEILIGMAN	SCHIMMEL	VERJAARDAG
HABBYT	SCHOORSTEEN	VERLANGLYSTJE
KNECHTJES	SINTERKLAAS	VERRASSING
MANESCHYN	SPANJE	WATER
MARSEPEIN	STAF	ZWARTEPIET

Noorderlicht boven het Zuideinde.

Op 10 oktober reed ik, laat in de avond, van Leeuwarden naar huis, naar het Zuideinde in Fochteloo. Het was een gewone rustige nacht en de rit verliep vlotjes. Ik zette de auto in de garage en liep de tuin door naar de voordeur. Eenmaal binnen checkte ik nog even de mail en de apps. Pas toen zag ik deze foto's van het Noorderlicht boven mijn huis. Mijn achterbuurvrouw heeft deze prachtige foto's gemaakt, gewoon met haar spiegelreflexcamera. Ik had niets gezien! Zo mooi heb ik het in Noorwegen niet gezien!

Oproep

Tijdens onze wekelijkse schoonmaakwerkzaamheden in het dorps huis kwamen we dit mooie wandkleed tegen. Gemaakt door de kinderen van de OBS de Vogelrijd en ik neem aan ter gelegenheid van de opening van Et Legien en dus hun nieuwe schoolgebouw. Vele zijn naar elders vertrokken, maar er wonen er nog zeker meerdere in Fochteloo. Nu leek het ons wel een leuk idee dat diegene die op het wandkleed een tekening hebben gemaakt ons via de Fodovoni te vertellen over hun schooltijd hier in Fochteloo en wat ze daarna gedaan hebben, waar ze nu wonen en waar ze zich mee bezighouden. Men zou dan het stokje door kunnen geven aan iemand anders waarvan er een tekening op het wandkleed staat. Ook van degene die hier niet meer wonen is het toch interessant te lezen hoe het hun is vergaan na hun vertrek uit Fochteloo. Wie o wie pakt het stokje op?

Koffieochtend in het dorpshuis.

De herfst deed zijn intrede, overal is te merken dat de natuur zich opmaakt voor de winter. Prachtige kleuren, storm en regen hoort er dan ook bij. Binnen maken mensen het gezellig met een knapperend vuurtje, brandende kaarsjes en gezelligheid binnenshuis. Waar het ook gezellig is? Iedere 3de zaterdag van de maand tijdens de koffieochtend in het dorpshuis van 10 tot 12 uur. Kom binnen en voel je welkom. Maak een praatje of grapje en ontmoet elkaar onder het genot van een kopje koffie of thee met iets lekkers.

In **november** is de koffieochtend op de **23 ste**.
Verder op **21 december, 18 januari, 15 februari, 15 maart, 26 april, 17 mei**.
Zet het maar vast in de agenda.

Ik zie jullie graag, tot dan! Lieve groet, Roelie van Goor

• Klaverjassen Dorpshuis Et Legien Fochteloo, seizoen 2024-2025

Het klaverjassen in het dorpshuis is alweer aan de gang, kom gezellig meedoen. De aanvang is om 19.30 uur. Nieuwe kaartsters nog steeds welkom. Een gezellig en vooral spannend potje vinden we belangrijker dan een hoogstaand niveau. Een lekkere dagprijs is voor de persoon met de meeste punten, maar gelukkig wordt een tweede en derde prijs ook uitgereikt.

Voor het komende seizoen zijn de volgende data gepland:

<ul style="list-style-type: none"> • Vrijdag 6 december 2024 • Vrijdag 3 januari 2025 • Vrijdag 7 februari 2025	<ul style="list-style-type: none"> • Vrijdag 7 maart 2025 • Vrijdag 4 april 2025
--	---

Van te voren opgeven is in principe niet nodig, toch is het wel prettig om te weten wie er komen. Kun je een keer niet geef het dan ook even door.

Henk Wieland - Telefoon 06- 20 88 49 22; e-mail 'hg.wieland@outlook.com'

• Zang De Koorhoenders

Vanaf eerste **dinsdag** in september elke week van 10.00 - 12.00 uur
Joke de Boer - Langedijke / tel: 06-24200372

• Biljarten

Maandag vanaf 20.00 uur - Cor van Harten - 06-12284988
Nieuwe leden zijn van harte welkom

Materiaal voor Koersbal en Klootschieten op aanvraag in het dorpshuis

